

обґрунтована типізація дасть можливість визначити придатність рельєфу для різних видів діяльності. Аналіз літературних джерел та фондових матеріалів дозволяє виділити низку проблем, які на даний час можуть вважатися перспективними у подальших дослідженнях: 1) створення єдиної науково-обґрунтованої легенди для морфологічної типізації рельєфу; 2) типізація рельєфу відповідно до потреб різних галузей господарського використання. Вирішення цих проблем дасть змогу детальніше провести типологічну регіоналізацію.

Література:

1. Койнов М. М. Покутський лісостеп. ЛДУ. Збірник геогр. -Вип. 5 Львів. 1959. - С 151 - 153
2. Крайчук Я. С. Геоморфологія Передкарпаття - Львів: Меркатор, 1999
3. Радецький Д. П. Отчет по изучению современных экзогенных процессов на территории западных областей Украины за 1976 - 1978гг. Т. 1 г. Львов 1978
4. Радецький Д. П. Отчет по изучению современных экзогенных процессов на территории западных областей Украины за 1978 - 1980гг. Т. 1 г. Львов 1980
5. Рудько І. І. Отчет по изучению современных экзогенных процессов на территории западных областей Украины за 1980-1982гг. Т. 1 г. Львов 1980 - 1982
6. Цись П. М. Про геоморфологічне районування УРСР - ЛДУ Збірник географ. - Вип. 5 1959р. - С 151 - 153.

Summary:

PRUT - DNISTER MIDLERIVES RELIEF IS CONSIDERED IN THIS WORK.

The characteristics of geomorphological regions North Pokuttya, Opillya Dnister Podillya are given. 5 types of relief are distinguished.

УДК. 551.4 (477.84)

Роман БОЙКО

ГЕОМОРФОЛОГІЯ ДОЛИНИ Р. ДЖУРИН

Згідно геоморфологічного районування [4] долина Джурина розташована в межах "глибоко розчленованої височини Придністровського Поділля".

Р. Джурина бере початок поблизу с. Джуринська Слобідка Чортківського району і впадає в Дністер в с. Устечко Заліщицького району. Ріка, як і інші ліві подільські притоки Дністра, протікає в меридіональному напрямі і має довжину 51 км, похил 4 м/км, площу басейну 301 км² [3].

Морфологічно долина поділяється на дві частини: верхню коритоподібну і нижню, яка починається поблизу с. Кошилівці, кашіноподібну. Від с. Попівці і аж до впадіння в Дністер р. Джурина утворює врізані меандри, особливо виразні і значні з них між сс. Кошилівці і Поділля, звернена випуклостю на схід, така ж меандра поблизу с. Садки (хоч і менша за розмірами), на лівобережній околиці с. Нирків, яка звернута випуклим боком на захід. Велика (довжиною понад 2 км) меандра спостерігається південніше с. Нирків, всередині якої знаходяться руїни старого замку, обернена випуклим боком на схід. На шийці меандри, яка, мабуть, була щільно прорвана, утворився мальовничий водоспад (Червоногородський) висотою майже 46 м.

Хоч долина р. Джурина має лівосторонню асиметрію, як і решта лівих подільських приток Дністра, в місцях розвитку меандр простежується черемінна асиметрія: збоку напроти випуклих боків меандр простежуються круті і високі береги, а в увігнутих частинах - пологі і низькі.

У кашійонній частині долина Джурина глибоко врізана (до 120-150 м) в четвертинні товщі лессовидних суглинків, неогенових органогенно-уламкових вапняків та ясносірих цильних вапняків, що складаються з уламків черепашок молюсків, колоній моховаток. Під ними залягають відклади Івацівського горизонту Тиверської серії девону - це потужна товща аргілітів з прошарками вапняків і алевролітів. Характерні червоноколірні проперетки. Нижче залягають теригенні червоноколірні континентальні утворення кварцитів, дрібно- і середньозернистих пісковиків, грубоверстуватих алевролітів аргілітів і глин.

Схили долини стрімкі, дно нешироке. Так, ширина русла біля с. Джурина 5-11 м, а ширина дна (заплави) в середньому 70 м. Нижче Червоногородського водоспаду в долині спостерігається два рівні заплави: 1-метрова на лівому березі і 4-метрова на правому. Ширина обох рівнів приблизно 60 м. Ще більше розширюється долина поблизу с. Устячко (майже до 200 м) і зливається з фрагментами високої заплави Дністра.

В районі сс Садки-Нирків-Нагіряни простежується плоска, вирівняна поверхня з нахилом на південний схід. Це поверхня УІ тераси Дністра, яка добре фіксується не тільки морфологічно, але й літологічно. Так, на північній околиці с. Нирків у верхній частині лівого схилу балки поблизу лісу, недалеко газопроводу, в кар'єрі (327,5 м абс. 172 м відн.) зверху вниз відслонюються:

1. Грунт сучасний темно-сірого кольору потужністю до 0,6 м.
2. Суглинок важкий, щільний, палево-бурий, пронизаний ходами черв'яків, потужністю 0,4 м.
3. Суглинок палево-жовтий щільний, однорідний, по тріщинах спостерігаються темні плями. Потужність горизонту 1,05 м.
4. Супісок із значною домішкою гравію та дрібної гальки. У верхній частині горизонту переважає супісок, а в нижній - гравій та галька. Колір всієї товщі бурий, перехід до нижчого горизонту чіткий. Потужність 0,45 м.
5. Супісок шоколадного кольору, пісок сіро-жовтий грубозернистий з домішкою добре обкатаних гравію і гальки. В горизонті спостерігається кілька прошарків супіску шоколадного кольору товщиною по 2,5 см, що чергуються з прошарками піску по 5,5 см товщиною, в яких наявна галька і гравій. Потужність всієї шаруватої товщі 1,1 м.
6. Пісок грубозернистий сіро-жовтий з неодиноким галькою і гравієм. Посередній горизонт залягає гравійно-галечниковий прошарок з піском товщиною 0,4 м. В щільних шарах наявні тоненькі прошарки буруватого кольору. Потужність всього горизонту 0,95 м.
7. Гравійно-галечниковий горизонт з піском буро-жовтого кольору без ознак шаруватості. В цьому горизонті багато "карпатської гальки". Форма гальок куляста, еліпсоїдна, пластинчаста, стовпчаста і неправильної форми. У нижній частині горизонту спостерігається шаруватість за кольором: світло-сірі прошарки чернуються з бурувато-сірими. Приблизно посередній горизонт залягає пісок сіро-жовтий, однорідний, грубозернистий потужністю 0,25 м. У нижній частині горизонту гравій і гальки значно менше. Потужність горизонту 3,1 м.
8. Пісок середньозернистий порелясто-сірий, однорідний, з незначною домішкою гравію і гальки. Видима потужність 0,4 м. Проте, галечник з піском простежується депо нижче гіпсометрично у траншеї газопроводу поблизу дна балки.

Будову У тераси Дністра видно з відслонення в кар'єрі на південно-західній околиці с. Нирків на вододілі між долиною Джурина і його лівим притоком.

1. Грунт сучасний світло-бурий суглинок, однорідний, горохуватої структури потужністю 0,25 м.
2. Гравійно-галечниковий горизонт з домішками бурої глини та щебеню корінних порід. У нижній частині горизонту серед гальок трапляється "карпатська". Потужність всієї товщі 1,12 м.
3. Глина червоно-бура, щільна, однорідна потужністю 0,73 м.

4. Пісковики девону світло-малинового та зеленувато-сірого кольору дрібнозернисті, міцно зцементовані, видимою потужністю до 2 м

На південно-західній околиці с. Нирків за 50 м від крайніх хаг на своєрідному місці між долиною Джурина і його лівої притоки простежується 35-40-метровий рівень четвертої тераси, будову якої видно з відслонення в кар'єрі

1. Ґрунт сучасний, світло-бурий суглинок, горошкуватої структури, пролизапий ходами землерийв, в нижній частині товщі наявні продинокі гальки і гравій. Перехід поступовий. Потужність горизонту 0,6 м.
2. Гравійно-галечниковий горизонт з поодинокими псевдими валунами та уламками вапняків тітотамнієвих, щебенем і значною домішкою суїтинку буро-жовтого. Перехід до нижнього горизонту чіткий. Потужність горизонту 1,75 м.
3. Суглинок легкий у верхній частині налево-жовтий (0,4 м), в середній – жовто-бурий (0,55 м), в нижній – строкатий з ознаками оплесня, іржавими плямами, марганцевою пунктуацією (0,45 м). Загальна потужність горизонту 1,4 м. Перехід до нижчележачого шару чіткий.
4. Гравійно-галечниковий горизонт, складений дрібними валунами, галькою, гравієм, грубим піском, щебенем. Вся товща червоно-бурого кольору і має потужність 0,42 м.
5. Плитчасті пісковики девону блідо-рожевого кольору, дрібнозернисті, міцно зцементовані, видимою потужністю до 0,4 м. На цьому відслонення закінчується.

Уступ цієї тераси чіткою бровкою переходить в площадку, шириною до 300 м яка поступово переходить у схил долини.

Приблизно на рівні цієї тераси на правому березі р. Джурина (західна околиця с. Нирків), навпроти млина, простежується 7-метрова товща травертинів рожевого та білого кольору з численними дрібними гротами та карликами. Довжина відслонення приблизно 30 м. Травертини утворюють урвище, на поверхні якого у верхній частині видно затки, що нагадують сталактити.

Рівнів нижчих над заплавної тераси не вдалось виявити.

Отже, долина Джурина морфологічно подібна до своїх сусідок-долин р. Серету, Стрипи та інших лівих приток Дністра, вона каньйоноподібна в нижній частині течії, і своєрідно акцентує деформації поздовжнього профілю русла.

Література:

1. Бойко Р.Д., Сивий М.Я., Чирка В.Г. Новые данные о геоморфологии долин левых притоков Днестра в пределах Тернопольской области // Природные условия Украинской ССР. Сб. научных трудов – К. КГПИ 1987.
2. Бойко Р.Д. Аллювиальні відклади Подільських приток Дністра // Наукові записки ІДІУ. Серія: географія, №1 (7). – Тернопіль, 1998.
3. Каталог річок України. – К. Вид-во АН УРСР 1957.
4. Цись П.М. Геоморфологія УРСР – Львів. Вид-во Львівського ун-ту, 1962.

Summary:

Roman Boyko. GEOMORFOLOGY OF THE VALLEY OF THE RIVER DRZURYN.

Geomorphologically the valley of the river Drzuryn resembles its neighbouring valleys, those of the river Strypa and Seret. It has the left-side asymmetry. The valley resembles the canyon in the lower part of the stream and there is some distortion of the horizontal profile of the river.